

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Харківський національний автомобільно-дорожній
університет

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до самостійної роботи
з дисципліни “Економіка транспорту”
для студентів денної форми навчання
галузі знань 27 Транспорт
спеціальності 275.03 «Транспортні технології»
(на автомобільному транспорті)

Харків-2020

Укладач: доц. Кирчата І.М.

Кафедра економіки і підприємництва

ВСТУП

Дисципліна «Економіка транспорту» є дисципліною професійної та практичної підготовки фахівців освітньо - кваліфікаційного рівня «спеціаліст» і «магістр» галузі знань 27 Транспорт спеціальності 275.03 «Транспортні технології» (на автомобільному транспорті)

Предметом навчальної дисципліни є наукові принципи ефективного функціонування підприємств транспорту як соціально - економічних систем.

Мета навчальної дисципліни полягає у вивченні методичних підходів до виявлення і використання резервів підвищення ефективності соціально-економічних систем на транспорті за рахунок зниження собівартості транспортних послуг, поліпшення використання матеріальних, фінансових ресурсів і виробничих фондів.

Основні завдання дисципліни полягають у формуванні системи знань, вмінь та уявлення що до предмету навчальної дисципліни.

В результаті вивчення курсу « Економіка транспорту» студент повинен

Знати:

- складові матеріально - технічної бази підприємств транспорту, у тому числі основні фонди і оборотні засоби;
- показники ефективного використання основних фондів і оборотних засобів;
- амортизаційні відрахування;
- напрямки ефективного використання матеріальних ресурсів на підприємствах транспорту;
- принципи формування доходів на підприємствах транспорту, структуру доходів, управління ними;
- принципи формування прибутку і економічних фондів підприємств транспорту;
- систему оподаткування доходів і прибутку;
- шляхи підвищення рентабельності підприємств транспорту.

Вміти:

- класифікувати основні фонди підприємства;
- розраховувати та проаналізувати показники використання основних фондів;
- провести аналіз динаміки та структури основних фондів підприємства;
- розрахувати первісну, відновну та залишкову вартість основних фондів підприємств транспорту;
- нарахувати амортизаційні відрахування по групах основних фондів для підприємств транспорту;
- визначити шляхи підвищення ефективності використання основних фондів підприємства транспорту;
- провести аналіз динаміки та структури оборотних засобів, джерел їх формування;
- розрахувати та проаналізувати показники ефективності використання оборотних засобів підприємств транспорту;
- доцільно обирати джерела формування оборотних засобів підприємства;
- визначити показники використання матеріальних ресурсів;

- визначити обґрунтовану потребу в оборотних засобах підприємства транспорту;
- знаходити шляхи підвищення ефективності використання оборотних засобів;
- визначити доходи підприємств транспорту по всім напрямкам їх діяльності;
- проаналізувати склад та структуру доходів підприємства;
- управляти наявними резервами одержання доходів підприємства;
- визначити балансовий прибуток підприємств та прибуток від окремих видів діяльності підприємства;
- розрахувати прибуток, що залишається у распорядженні підприємства;
- провести розподіл прибутку підприємств транспорту;
- сформувати фонд розвитку виробництва, фонд соціального розвитку, фонд матеріального заохочення та проаналізувати їх структуру;
- визначити рентабельність підприємств автомобільного транспорту, показники рентабельності по видам діяльності;
- визначити заходи впливу на зміну показників рентабельності виробничих фондів, сукупних актів, власного капіталу, виду транспортних послуг;
- заповнити податкову накладну, книгу обліку придбання товарів (робіт, послуг), книгу обліку продажу (робіт, послуг), декларацію про податок на додану вартість;
- скласти декларацію про прибуток підприємства.

Мати уявлення про:

- організаційно - правові форми підприємств транспорту;
- взаємодію підприємств транспорту з державними органами та с іншими суб'єктами економічної діяльності.

ЗАГАЛЬНИЙ ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ ТА НАВЧАЛЬНІ ЕЛЕМЕНТИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ВИВЧЕННЮ

Розділ 1. Основні фонди транспортних підприємств

Тема 1. Основні фонди підприємства

Тема 2. Аналіз динаміки та структури основних фондів

Тема 3. Вартість основних фондів

Тема 4. Показники використання основних фондів

Тема 5. Амортизаційні відрахування

Тема 6. Підвищення ефективності використання основних фондів

Основні поняття та терміни

Для здійснення виробничої діяльності будь-яке підприємство використовує обмежені економічні ресурси – засоби для виробництва товарів і послуг. В курсі “Економіка транспорту”, який висвітлює економічні аспекти трансформації певного набору ресурсів в кінцевий результат (товар або послугу), економічні ресурси розглядаються як чинники виробництва або виробничих чинників.

Серед чинників виробництва особливе місце займають основні засоби.

Основні фонди підприємства (ОФ) – це засоби праці, що мають вартість, функціонують у виробничому процесі тривалий час, не змінюючи при цьому своїх форм і розмірів, а свою вартість переносять на собівартість готової продукції поступово, шляхом амортизаційних відрахувань.

Основні засоби класифікують по складу залежно від характеру виконуваних функцій. **Залежно від призначення у виробничо-господарській діяльності** основні засоби підрозділяються на виробничі і невиробничі. **По приналежності** основні засоби підрозділяються на власні і орендовані. **По характеру участі у виробничому процесі** основні засоби діляться на активну і пасивну частини. Співвідношення вартості окремих груп основних засобів до їх загальної вартості характеризує структуру основних засобів.

Для правильного обліку основних засобів використовують три способи оцінки основних засобів: 1) по первинній, 2) по відновленій 3) за залишковою вартістю.

Основні засоби, що знаходяться на підприємстві, зношуються. По економічному змісту розрізняють два види зносу основних засобів: фізичний і моральний. Вартість основних засобів погашається шляхом нарахування зносу і списання його на поточні витрати виробництва. Економічний механізм поступового перенесення вартості основних засобів на готову продукцію називається амортизацією. Після реалізації продукції в одержаній виручці міститься частка амортизаційних відрахувань, яка утворює амортизаційний фонд. Амортизаційний фонд має цільове призначення - відновлення основних засобів в натуральному вигляді, тобто у вигляді простого відтворення.

Підприємства можуть застосовувати метод прискореної амортизації відносно основних засобів, використовуваних для збільшення випуску обчислювальної техніки, нових прогресивних видів матеріалів, приладів і устаткування, розширення експорту продукції, у випадках, коли здійснюється масова заміна зношеної і морально застарілої техніки новою, продуктивнішою. Прискорена амортизація - є

швидшою, в порівнянні з амортизацією по встановлених нормах, відтворення основних засобів через поточні витрати.

Що стосується автотранспортного підприємства (АТП), то структура основних фондів на різних АТП може бути різною залежно від складу автомобільного парку, наявності виробничих приміщень для обслуговування і ремонту автомобілів, забезпеченості устаткуванням, рівня механізації і автоматизації гаражних процесів.

Первинна вартість основних фондів відображає фактичні витрати на придбання (створення) основних засобів. Первинна вартість не змінюється. Виключенням є добудова, корінна реконструкція або часткова ліквідація.

Первинна вартість основних засобів, що *поступили за рахунок капітальних вкладень підприємств*, включає витрати на зведення (споруда) або придбання основних засобів, включаючи витрати по доставці і установці, а також інші витрати по доведенню даного об'єкту до стану готовності до експлуатації за призначенням. Для окремого об'єкту первинну вартість визначають по формулі:

$$C_{\text{перв}} = C_{\text{об}} + C_{\text{мр}} + Z_{\text{тр}} + Z_{\text{ін}},$$

де $C_{\text{об}}$ – вартість придбаного устаткування;
 $C_{\text{мр}}$ – вартість монтажних робіт;
 $Z_{\text{тр}}$ – витрати на транспортування;
 $Z_{\text{ін}}$ – інші витрати.

З часом вартість відтворення основних засобів змінюється і первинна вартість вже не відображає їх дійсну цінність.

Відновлена вартість відповідає витратам на створення або придбання аналогічних основних засобів в сучасних умовах. Для визначення відновленої вартості основних засобів проводять їх переоцінку шляхом індексації або прямого перерахунку за документально підтвердженими ринковими цінами.

Поступова втрата вартості основних засобів відображається в оцінці основних засобів за **залишковою вартістю**. Залишкова вартість є первинною (відновну) вартістю, зменшеною на величину зносу:

$$C_{\text{ост}} = C_{\text{перв}} - Z,$$

де $C_{\text{перв}}$ – первинна (відновлена) вартість основних засобів;
 Z – знос основних засобів.

Оцінка основних засобів за залишковою вартістю необхідна для того, щоб знати їх якісний стан і для складання бухгалтерського балансу.

Оскільки протягом року фізичний об'єм основних засобів міняється (підприємство, наприклад, може придбати декілька одиниць нового устаткування і списати частину діючого), первинна вартість основних засобів на кінець року відрізнятиметься від первинної вартості на початок року. Первинна вартість на кінець року розраховується таким чином:

$$C_{\text{перв}}^{\text{к}} = C_{\text{перв}}^{\text{н}} + C_{\text{введ}} - C_{\text{виб}},$$

де $C_{\text{перв}}^{\text{н}}$ – вартість первинна на початок року;
 $C_{\text{введ}}$ – вартість введених протягом року основних засобів;
 $C_{\text{виб}}$ – вартість вибулих протягом року основних засобів.

Оскільки вартість основних засобів на початок і на кінець року можуть значно розрізнятися між собою, в економічних розрахунках використовується показник середньорічної вартості. Визначити середньорічну вартість основних засобів можна різними способами.

Середньорічна вартість основних виробничих фондів:

$$\Phi_{\text{осн.}} = \frac{0,5\Phi_1 + \Phi_2 + \Phi_3 + \dots + 0,5\Phi_{12}}{12},$$

де $\Phi_{1,2,3,\dots,12}$ – відповідно, вартість ОФ АПТ у кожному окремому місяці року.

Амортизація - це планомірний процес перенесення вартості засобів праці у міру їх зносу на вироблений з їх допомогою продукт або виконану транспортну роботу. Амортизація є грошовим виразом фізичного і морального зносу основних засобів. Сума нарахованої за час функціонування основних засобів амортизації повинна бути рівна їх первинній (відновної) вартості.

Норма амортизації - це встановлений державою річний відсоток відшкодування вартості основних засобів.

Сума амортизаційних відрахувань на повне відновлення, виходячи з первісної вартості даної групи ОФ, норми амортизації, а також загального річного пробігу (для всіх автомобілях АТП):

а) рухомого складу ($H_{\text{арс}} = 25\%$);

$$A_{\text{рс}} = H_{\text{арс}} \cdot \left(\frac{B_{\text{рс}}}{100}\right) \cdot \left(\frac{L_{\text{заг}}}{1000}\right),$$

де $H_{\text{арс}}$ - норма амортизації для рухомого складу;

$B_{\text{рс}}$ - балансова вартість рухомого складу;

$L_{\text{заг}}$ - річний пробіг;

б) будинків та споруд, а також інших основних фондів ($H_{\text{аен}} = 5\%$);

$$\hat{A}_{\text{нї}} = \hat{I}_{\text{анї}} \cdot \frac{\hat{A}_{\text{нї}}}{100},$$

де $H_{\text{аен}}$ - норма амортизації для будинків та споруд;

$B_{\text{ен}}$ - балансова вартість будинків і споруд;

Коефіцієнти зносу, відновлення, придатності і вибуття для всіх ОФ АТП.

$$K_{\text{зн}} = \frac{V_{\text{виб}_{\text{рс}}} + V_{\text{виб}_{\text{сп}}}}{\Phi_{\text{осн}}},$$

де $V_{\text{виб}_{\text{рс}}}$, $V_{\text{виб}_{\text{сп}}}$ - відповідно вартість вибуття за звітний період одиниць рухомого складу і будинків та споруд;

$$K_{\text{від}} = \frac{V_{\text{введ}_{\text{рс}}} + V_{\text{введ}_{\text{сп}}}}{\Phi_{\text{осн}}},$$

де $V_{\text{введ}_{\text{рс}}}$, $V_{\text{введ}_{\text{сп}}}$ - відповідно вартість введення за звітний період одиниць рухомого складу і будинків та споруд;

$$K_{\text{прид}} = \frac{V_{\text{кр.}} - (V_{\text{виб}_{\text{рс}}} + V_{\text{виб}_{\text{сп}}})}{V_{\text{кр.}}},$$

де $V_{\text{кр.}}$ - загальна вартість ОФ на кінець року;

$$K_{\text{виб}} = 1 - K_{\text{прид}},$$

Фондовіддача і фондоемність по усіх видах ОФ:

$$\Phi_{\text{в}} = \frac{Д}{\Phi_{\text{осн}}},$$

де $Д$ - річна сума доходів;

$$\Phi_{\text{е}} = \frac{\Phi_{\text{осн}}}{Д} = \frac{1}{\Phi_{\text{в}}},$$

Коефіцієнти екстенсивного й інтенсивного використання ОФ, а також коефіцієнт інтегрального завантаження по рухомому складу:

$$K_{\text{екст}} = \frac{t_{\text{фрс}}}{t_{\text{план}_{\text{рс}}}},$$

де $t_{\text{фрс}}$, $t_{\text{план}_{\text{рс}}}$ - відповідно, середній час використання РС фактично та за планом;

$$K_{\text{інт}} = \frac{V_{\text{ф}}}{V_{\text{план}}},$$

де $V_{\text{ф}}$, $V_{\text{план}}$ - середня виробітка за годину на один автомобіль фактично та за планом відповідно;

$$K_{\text{інтегр}} = K_{\text{екст}} \times K_{\text{інт}}.$$

Розділ 2. ОБОРОТНІ ЗАСОБИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ТРАНСПОРТУ

Тема 7. Структура оборотних засобів.

Тема 8. Ефективність використання оборотних засобів.

Тема 9. Джерела формування оборотних засобів.

Тема 10. Показники використання матеріальних ресурсів.

Тема 11. Підвищення ефективності використання оборотних засобів

Основні поняття та терміни

Активи підприємства, які в результаті його господарської діяльності повністю переносять свою вартість на готовий продукт і беруть одноразову участь в процесі виробництва, змінюючи при цьому натурально-речовинну форму, називаються оборотними коштами. Оборотні кошти є однією з складових частин майна підприємства.

Оборотні виробничі фонди підприємства – частини засобів виробництва (виробничих фондів), речовинні елементи яких у процесі праці на відміну від основних виробничих фондів витрачаються в кожному виробничому циклі, і їхня вартість переноситься на продукт праці цілком і відразу.

Оборотні виробничі фонди підприємства складаються з трьох частин:

- 1) *виробничі запаси* – предмети праці, підготовлені для запуску у виробничий процес (сировина, матеріали, паливо, пальне, запасні частини і т.д.);
- 2) *незавершене виробництво і напівфабрикати власного виготовлення* – предмети праці, що вступили у виробничий процес (матеріали, деталі, вироби, що знаходяться в процесі обробки, зборки, а також напівфабрикати власного виготовлення, не закінчені цілком виробництвом в одних цехах підприємства і які підлягають подальшій обробці в інших цехах того ж підприємства);
- 3) *витрати майбутніх періодів* – нематеріальні елементи оборотних фондів, що включають витрати на підготовку й освоєння нової продукції, що виробляються в даному періоді, але відносяться на продукцію майбутнього періоду.

Кругообіг оборотних коштів на автомобільному транспорті має свої особливості, обумовлені економічною природою транспортної продукції і процесом її виробництва. Оскільки продукція транспорту має тільки вартісну форму і не має речовинною, то на третій стадії кругообігу реалізація транспортної продукції

співпадає за часом з її виробництвом, тобто з другою стадією. У зв'язку з цим на автомобільному транспорті оборотні кошти мають дві стадії обороту.

Найважливішою задачею працівників АТП є поліпшення використання оборотних коштів. Ефективність використання оборотних коштів визначається відношенням валових доходів від автомобільних перевезень до суми оборотних коштів.

Величина оборотних коштів підприємства залежить від тривалості їх обороту і об'єму виробництва. Чим швидше оборотні кошти проходять стадії кругообігу (тобто переходять з однієї стадії в іншу), чим менше час їх перебування в товарній і грошовій формах, тим менше потрібно оборотних коштів при одному і тому ж об'ємі виробництва. Прискорення оборотності є важливим джерелом економії матеріальних і грошових ресурсів.

Структура оборотних коштів - це співвідношення їх окремих елементів в загальному об'ємі оборотних коштів підприємства.

Оборотні кошти знаходяться в постійному русі, переходячи з сфери виробництва в сферу обігу, - вони здійснюють кругообіг. Окремі елементи оборотних коштів в кожен момент часу знаходяться у всіх стадіях кругообігу: у складі виробничих запасів, незавершеного виробництва, а також у стадії обігу продукції і розрахунків за реалізовану продукцію. Оборотні кошти підприємств за джерелами формування підрозділяються на власні і позикові.

Джерелами власних оборотних коштів є: статутний капітал, прибуток, а також додатковий і резервний капітали.

Позиковими засобами називаються засоби, що використовуються підприємствами із зовнішніх джерел фінансування. Ці засоби беруть участь в його обороті тимчасово. В основному це короткостроковий банківський кредит на різні потреби підприємства, зокрема на придбання матеріалів, видачу заробітної платні і інші цілі з обов'язковим поверненням і за певну платню. Для кожного підприємства (незалежно від форм власності) важливо визначити мінімально необхідний розмір оборотних коштів, який повинен бути достатній для здійснення безперебійного процесу виробництва і своєчасної реалізації продукції при ефективному використуванні матеріальних, трудових ресурсів і основного капіталу. Для цього використовується поняття нормативу.

Норматив оборотних коштів по і-му елементу виробничих запасів:

- мастильному й іншому експлуатаційним матеріалам;
- запасним частинам;
- матеріалам;
- оборотним агрегатам;
- автомобільним шинам;
- паливу на господарські потреби;
- канцелярським приладдям;
- малоцінному і швидкозношувальному інвентареві;
- спецодягові;

Норматив оборотних коштів за елементом «Паливо для автомобілів» визначити окремо, виходячи з розрахункових норм запасу, окремо по паливу в талонах і на складі АТП.

$$\Phi_{об_i} = \frac{C_{p_i} \cdot H_i}{D_k},$$

де C_{p_i} - річна потреба за і-м елементом оборотних коштів;
 H_i - норма запасу за і-м елементом ОБК;
 D_k - кількість календарних днів у році;

1. *Норматив оборотних коштів за елементом «Паливо для автомобілів»:*

1.1. Розрахункова норма запасу палива для автомобілів:

а) норма запасу по паливу в талонах

$$H_T = D_T \cdot Ц,$$

де D_T - період між придбанням АТП талонів;
 \ddot{O} - коефіцієнт переходу від періоду придбання до днів запасу за топливом
($Ц = 0,6 - 0,7$);

б) норма запасу палива на складах

$$H_{скл} = H_{поточ} + H_{страх},$$

де $H_{поточ}$ - норма поточного запасу, яка дорівнює середньому інтервалові між постачаннями палива (табл.2);

$H_{страх}$ - норма страхового запасу (приймається рівній половині поточного запасу).

1.2. Норматив оборотних коштів по автомобільному паливу (визначається за формулою 2.1)

а) норматив палива в талонах

б) норматив палива на складах;

в) загальний норматив оборотних коштів по паливу з обліком двох попередніх розрахованих нормативів.

2. *Норматив оборотних коштів за незавершеним виробництвом:*

2.1. Норма запасу за незавершеним виробництвом

$$H_{н.в.} = T_p \cdot K_{з.в.},$$

де T_p - середня тривалість ремонтних робіт;

$K_{з.в.}$ - коефіцієнт збільшення витрат;

2.2. Норматив оборотних коштів за незавершеним виробництвом визначається відповідно до формули 2.1.

3. *Норматив оборотних коштів по статті «Витрати майбутніх періодів»*

$$C_{\text{ВМП}} = C_{\text{ВМП}_{\text{н.р.}}} + C_{\text{ВМП}_{\text{план}}} - C_{\text{ВПС}_{\text{сп}}},$$

де $C_{\text{ВМП}_{\text{н.р.}}}$ - сума витрат майбутніх періодів на початок року;

$C_{\text{ВМП}_{\text{план}}}$ - запланована сума витрат майбутніх періодів на рік;

$C_{\text{ВПС}_{\text{сп}}}$ - сума витрат майбутніх періодів, запланована до списання на собівартість перевезень у запланованому році;

4. Загальний норматив оборотних коштів по АТП.

Визначається шляхом підсумовування всіх перерахованих вище елементів оборотних виробничих фондів АТП.

5. Показники ефективності використання оборотних коштів підприємства:

5.1. Коефіцієнт обертаємості, оберти

$$K_{\text{об}} = \frac{D_p}{\Phi_{\text{заг}}},$$

де D_p - річна сума доходів АТП;

$\Phi_{\text{заг}}$ - загальний норматив оборотних коштів по АТП;

5.2. Період обертаємості одного оберту, дні

$$T_{\text{об}} = \frac{D_k}{K_{\text{об}}};$$

Основними шляхами прискорення оборотності оборотних коштів на автомобільному транспорті є:

1. Зростання продуктивності рухомого складу за рахунок поліпшення організації перевезень рухомого складу може бути досягнуто за рахунок збільшення коефіцієнтів використання вантажопідйомності і пробігу. У цьому випадку майже не вимагається підвищення нормативів оборотних коштів, за винятком невеликого збільшення запасів автомобільного палива.

2. Суворе дотримання режиму економії у витрачання матеріальних і грошових коштів на розхід паливних матеріалів, запасних частин, автомобільних шин, а також за рахунок ліквідації безгосподарного витрачання і втрат матеріальних цінностей.

3. Поліпшення організації матеріально-технічного постачання, нормування і планування оборотних коштів.

4. Своєчасне укладення договорів з клієнтурою на автомобільні перевезення і з організаціями на поставку матеріальних фондів, а також суворе дотримання встановленого порядку розрахунків, за автомобільні перевезення і поставки матеріальних цінностей, що сприяють зниженню термінів обігу фондів підприємства і, таким чином, збільшенню оборотності оборотних коштів.

5. Зниження часу простою рухомого складу в періоди ТЕ-2 і поточних ремонтів сприяє скороченню незавершеного виробництва, що, у свою чергу, також сприяє підвищенню оборотності оборотних коштів.

Розділ 3. АНАЛІЗ ТА УПРАВЛІННЯ РЕЗУЛЬТАТАМИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТРАНСПОРТУ

Тема 12. Доходи підприємства.

Тема 13. Структура доходів

Тема 14. Управління доходами

Основні поняття та терміни

Доходи від перевезень визначаються методом прямого рахунку і методом укрупнених розрахунків. При використанні методу прямого рахунку доходи від перевезень розраховуються окремо по видах перевезень і діючих тарифах.

Доходи по автобусних перевезеннях залежать від об'єму, дальності і виду перевезень (міські, приміські та ін.), конструкції сидінь автобуса і ін.

Доходи по перевезеннях таксомоторів розраховують залежно від виконаних платних кілометрів пробігу, кількості викликів таксі до клієнтів, кількості посадок, годинника простою і тарифів по перерахованих видах послуг.

Для розрахунку доходів від інших видів діяльності (вантаження-розвантаження, зважування і т.д.) користуються відповідними тарифами.

При застосуванні методу укрупнених розрахунків використовуються дані про об'єм перевезень на планований рік і рівні можливої середньої прибуткової ставки.

Загальний обсяг доходів підприємства визначається як сума доходів, розрахованих окремо для кожного виду перевезень і доходів від виконання транспортно-експедиційних, вантажно-розвантажувальних і інших робіт і послуг, при плануванні фінансового плану на рік:

$$D_{\text{вал}} = D_{\text{пер}} + D_{\text{тер}} + D_{\text{н-р}} + D_{\text{ін}},$$

де $D_{\text{вал}}$ – валові доходи, грн.

$D_{\text{пер}}$ – доходи від перевезень, грн.

$D_{\text{тер}}$ – доходи від виконання транспортно-експедиційних робіт, грн,

$D_{\text{н-р}}$ – доходи від виконання навантажувально-розвантажувальних робіт, грн;

$D_{\text{ін}}$ – інші доходи, грн.

Розрахована загальна сума доходів є вихідною для визначення суми прибутку і рентабельності.

1. Доходи підприємства від перевезення вантажів або пасажирів

Доходи від експлуатації вантажних автомобілів, робота яких оплачується по погодинних тарифах, розраховується по формулі:

$$D = A\Gamma_{\text{п}} \cdot T_{\text{гр}} + \frac{L_{\text{заг}} \cdot T_{\text{1кк}}}{100},$$

де $AG_{\text{п}}$ - автомобіле-години праці, год.;

$T_{\text{гр}}$ - тариф за кожну годину роботи автомобіля в залежності від його вантажопідйомності з урахуванням усіх надбавок (Додаток 6; табл.1);

$L_{\text{заг}}$ - загальний пробіг автомобілів, км;

$T_{\text{ікм}}$ - тариф за кожен кілометр пробігу (Додаток 6; табл.2).

Спосіб розрахунку доходів від експлуатації автобусів на маршруті залежить від характеру перевезень. Для міських автобусних перевезень доходи розраховуються через річний обсяг перевезень пасажирів і єдиний тариф на одну поїздку.

$$Д = \frac{Q \cdot T_{\text{п}}}{100},$$

де Q - річний обсяг перевезень пасажирів, пас.;

$T_{\text{п}}$ - тариф на поїздку 1 пасажирів, коп. ($T_{\text{п}}=5$ коп.)

2. Собівартість перевезення одиниці продукції

$$S = \frac{C_{\text{пер}} + C_{\text{пост}}}{Q},$$

де $C_{\text{іад}}$ - перемінні витрати і заробітна плата водіїв на 1 км пробігу;

$C_{\text{іпд}}$ - постійні витрати на 1 автомобіль;

Q - перевезень вантажів або пасажирів, тис.т (тис.пас.)

Розділ 4. ОБЛІК ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

Тема 15. Облік податку на додану вартість

Основні поняття та терміни

Податок на додану вартість (ПДВ) є формою вилучення до бюджету частини доданої вартості, створюваної на всіх стадіях виробництва і визначуваної як різницю між вартістю реалізованих товарів, робіт, послуг і вартістю матеріальних витрат, віднесених на витрати виробництва і обігу. Тому база оподаткування для ПДВ рівна ціні реалізації продукції мінус ціна матеріальних цінностей, що купуються. Основним первинним документом з ПДВ є податкова накладна – податковий документ, що підтверджує виникнення податкового зобов'язання у платника податку в зв'язку з продажем товарів, робіт, послуг і одночасно підтверджує право на податковий кредит у покупця – платника податку у зв'язку з придбанням таких товарів, робіт, послуг. Форма податкової накладної та порядок її складання затверджені наказом Державної податкової адміністрації України .

Податкова накладна видається платником податку, який поставляє товари (послуги), на вимогу їх отримувача, та є підставою для нарахування податкового кредиту. Підставою для нарахування податкового кредиту при поставці товарів (послуг) за готівку є належним чином оформлений товарний чек, інший платіжний

чи розрахунковий документ, що підтверджує прийняття платежу постачальником від отримувача таких товарів (послуг), з визначенням загальної суми такого платежу, суми податку та податкового номера постачальника.

Основним звітним документом з податку на додану вартість є податкова декларація.

В декларації вказуються всі передбачені в ній показники. Якщо якась строчка декларації не заповнюється з-за відсутності операції (суми), то в ній ставиться прочерк.

Декларація подається платником незалежно від того, виникло в звітному періоді у нього податкове зобов'язання чи ні.

Декларація заповнюється печатним способом, чорнильними чи шариковими ручками в синьому чи чорному кольорі. Суми проставляють у гривнях, без копійок, з відповідним округленням за установленними правилами.

В декларації не повинно бути підчисток, помарок, виправлень, дописок та закреслень (крім передбачених формою декларації). В декларації не повинен бути текст чи цифри, які неможливо прочитати.

До декларації вносяться дані податкового обліку платника окремо за кожний звітний період без зростаючого підсумку.

Порядок заповнення декларації з ПДВ затверджений наказом Державної податкової адміністрації України [22].

Звітний (податковий) період подання декларації складає один календарний місяць чи один календарний квартал.

Податковим періодом є один календарний місяць, календарний квартал, з урахуванням того, що:

якщо особа реєструється платником податку з дня іншого, ніж перший день календарного місяця, першим податковим періодом є період, який розпочинається від дня такої реєстрації та закінчується останнім днем першого повного календарного місяця;

якщо податкова реєстрація особи анулюється у день інший, ніж останній день календарного місяця, то останнім податковим періодом є період, який розпочинається з першого дня такого місяця та закінчується днем такого анулювання.

Розділ 5. РОЗПОДІЛ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВ ТРАНСПОРТУ

Тема 16. Балансовий прибуток підприємства

Тема 17. Прибуток підприємства

Тема 18. Фонди підприємства

Основні поняття та терміни

Прибуток як економічна категорія характеризує фінансовий результат діяльності організацій. Вона відображає ефективність виробництва, об'єм і якість виробленої продукції, рівень продуктивності праці і собівартості.

Прибуток надає стимулюючу дію на зміцнення комерційного розрахунку. Він є різницею між загальною сумою доходів і витратами на виробництво і реалізацію продукції з урахуванням збитків від різних фінансових операцій і податків. Звідси

витікає, що зростання прибутку залежить від збільшення об'єму реалізованої продукції і від зниження витрат на її виробництво.

Об'єми реалізації продукції (послуг) залежать від її якості і від того, який попит на ринку на продукцію або послуги.

Об'єм виручки від реалізації продукції (послуг) залежить не тільки від кількості і якості виробленої продукції, але і від рівня цін (тарифів).

Одна з найважливіших задач кожного господарюючого суб'єкта – одержати більше прибутку при якнайменших витратах шляхом дотримання суворого режиму економії у витрачанні засобів і найефективнішого їх використання.

Різниця між виручкою від реалізації продукції (послуг) з витратами на виробництво реалізованої продукції (послуг) і податками називається прибутком від реалізації.

Організація може мати витрати, не пов'язані з основною діяльністю, що враховується при визначенні загального фінансового результату - прибутки організації. У неї включають прибуток від реалізації продукції, результат від іншої реалізації і сальдо доходів і витрат (результат) від внереалізаційних операцій.

З прибутку організації відповідно до законодавства здійснюють обов'язкові платежі.

Прибуток організації за вирахуванням податків називається чистим прибутком, який використовується на підприємстві на наступні цілі:

- фінансування розвитку виробництва;
- фінансування соціально-культурної сфери;
- відрахування на матеріальні заохочення;
- на утворення фінансового резерву.

У практиці господарської діяльності АТП **прибуток** визначається перевищенням вартості транспортної продукції за оптовими цінами (тарифам) над власне її вартістю.

1. *Прибуток АТП від перевезення вантажів (пасажирів) на маршруті.*

Прибуток АТП обчислюється по формулі:

$$\Pi = Д - В - В_d,$$

де \hat{A} - витрати підприємства, грн.;

V_d - відрахування на будівництво і утримання автомобільних доріг, грн. (приймаються в розмірі 2,4% від суми доходів АТП).

$$C = C_{\text{період}} \cdot L_{\text{заг}} + C_{\text{постіаан}} \cdot A_{\text{сп}},$$

де $L_{\text{заг}}$ - річний пробіг автомобілів, тис. км;

$A_{\text{сп}}$ - кількість автомобілів за списком, шт.;

Прибуток, що залишається в розпорядженні підприємства, визначається, виходячи з величини балансового прибутку АТП, а також ставки податків, що відчисляються в державний бюджет за рахунок даного прибутку відповідно до діючого законодавства України.

Розділ 6. Облік податку на прибуток підприємства

Тема 19. Декларація про прибуток підприємства

Порядок складання декларації з податку на прибуток встановлений наказом ДПАУ № 143 от 29.03.2003 р.

Звітним періодом з податку є звітний квартал, півріччя, 9 місяців, рік. Платники податку протягом 40 днів наступних за останнім днем звітного періоду, подають до податкового органу декларацію про прибуток обчислену наростаючим підсумком. В 2003 р. декларації подавались за січень та 11 місяців, а в 2004 – 2006 рр. було передбачено додаткове подання декларації за 11 місяців. Ці декларації подаються протягом 20 календарних днів, наступних за останнім календарним днем листопада за спрощеною формою без додатків.

Підприємства, основною діяльністю яких є виробництво сільськогосподарської продукції, подають декларацію за підсумками податкового (звітного) року протягом 60 календарних днів, наступних за останнім календарним днем року.

За звітні квартал, півріччя та три квартали платники податку подають спрощену декларацію, а за результатами звітного року - повну.

Декларацію про прибуток підприємства складають за формою, затвердженою ДПАУ. Декларація та додатки до неї подаються платниками незалежно від того, чи виникло у звітному періоді к платника податку податкове зобов'язання чи ні.

Якщо окремі рядки декларації не заповнюються через відсутність операцій, підприємство не подає податковому органу додатки, передбачені відповідним рядком декларації.

Податок на прибуток за квартал, півріччя, три квартали та рік розраховується наростаючим підсумком з початку звітного календарного року.

Достовірність інформації у податковій декларації підтверджують підписи керівника підприємства і головного бухгалтера, а за відсутності на підприємстві бухгалтерської служби - спеціаліста, який веде облік, та засвідчують печаткою.

Оригінал декларації з відповідними додатками подається платником до податкового органу за місцезнаходженням платника на одному двосторонньому аркуші форматом А-4 з відповідними додатками на односторонніх аркушах форматом А-4. Подання копій декларації та додатків не дозволяється. Декларація та додатки до неї не підлягають обов'язковому скріпленню між собою (прошнуровуванню).

В першій основній частині декларації відображається сума валового доходу, валових витрат та амортизаційних відрахувань. Шляхом вирахування з валового доходу валових витрат та амортизаційних відрахувань визначається сума об'єкта оподаткування. Потім визначається нарахована сума податку, яка зменшується на суму різних вирахувань (вартість торгових патентів, суму сплачених авансових внесків при виплаті дивідендів). Після зменшення податкового зобов'язання звітного періоду на суму нарахованого податку за попередній податковий період та на суму надмірно сплаченого податку попередніх податкових періодів (переплати), яку платник бажає направити в рахунок майбутніх платежів з податку на прибуток, визначається сума податку до сплати.

У другій основній частині декларації відображаються додаткові показники: суми податків, які стягуються з нерезидентів, з фрахту, авансові внески, нараховані на суму дивідендів, сума штрафу, самостійно нарахованого в зв'язку з виправленням помилок.

Розділ 7 Рентабельність підприємства

Тема 20. Рентабельність підприємств автомобільного транспорту

Тема 21. Показники рентабельності

Тема 22. Поліпшення рентабельності.

Основні поняття та терміни

Якщо прибуток виражається в абсолютній сумі, то рентабельність – це відносний показник інтенсивності виробництва.

Організація рентабельна, якщо суми виручки від реалізації продукції (послуг) достатньо не тільки для покриття витрат на виробництво і реалізацію, але і для утворення прибутку.

Існує і використовується система показників рентабельності: рентабельність продажів (реалізація послуг), рентабельність власних засобів, рентабельність основних засобів, рентабельність активів, рентабельність акціонерного капіталу. Економічне значення значень вказаних показників полягає у тому, що вони характеризують прибуток, одержаний з кожної гривні засобів, вкладених у виробництво або витрачених на випуск продукції.

Рентабельність характеризує прибутковість (збитковість) виробничої діяльності за певний період.

Розрізняють наступні показники рентабельності:

1. **рентабельність продукції** є відношенням прибутку від реалізації до повної собівартості продукції;
2. рентабельність виробництва (або майна активів) – є відношення балансового прибутку до вартості всього майна підприємства;
3. рентабельність власного капіталу – є відношення балансового прибутку до власного капіталу підприємства

Рентабельність перевезень показує економічну ефективність витрат підприємства на виробництво транспортної продукції.

Визначається відношенням прибутку по перевезеннях до суми витрат, зв'язаних з перевезеннями:

$$P = \frac{\Pi}{C} \cdot 100 \quad .$$

ПИТАННЯ ДО САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ ТА КОНТРОЛЮ

1. Яким чином класифікуються основні фонди по видах? Чи є позитивною тенденцією зростання активної частини основних фондів?
2. Яке майно підприємства відноситься до основних виробничих фондів?
3. У чому відмінність між фізичним і моральним зносом основних фондів?
4. Як визначається знос основних фондів у вартісному виразі?
5. Як розраховується середньорічна вартість основних фондів?
6. Як визначається залишкова вартість основних фондів? Чи нараховуватиметься амортизація на основні фонди, залишкова вартість яких рівна нулю?
7. Як визначається норма амортизації і річна сума амортизаційних відрахувань при лінійному способі і способі сум чисел?
8. Як визначається норма амортизації і річна сума амортизаційних відрахувань при виробничому способі і способі зменшуваних залишків?
9. Для чого і яким чином основні фонди оцінюються за відносною вартістю?
10. Чи є позитивною тенденцією зростання фондоддачі? Які чинники визначають виробничу потужність підприємства?
11. Опишіть склад оборотних виробничих фондів і фондів обігу?
12. У чому відмінність оборотних виробничих фондів і фондів обігу?
13. У чому відмінність основних виробничих фондів і оборотних виробничих фондів?
14. Які існують методи нормування оборотних коштів?
15. Від яких чинників залежить потреба підприємства в оборотних коштах, вкладених в незавершене виробництво?
16. Які чинники необхідно враховувати при визначенні норми запасу за основними матеріалами?
17. Які шляхи прискорення оборотності оборотних коштів?
18. 19. У чому принципова відмінність показників абсолютного і відносного вивільнення оборотних коштів? Який з даних показників указує реальну величину змін розміру оборотних коштів?
20. Як впливає на розмір оборотних коштів скорочення тривалості їх обороту? Яким чином можна скоротити тривалість обороту оборотних коштів?
21. Які основні складові балансового прибутку підприємства?
22. Які зовнішні і внутрішні чинники визначають розмір прибутку від реалізації? Як впливає на розмір прибутку зростання продуктивності праці і чому?
23. Яке значення має оптимальність розподілу прибутку?
24. Який зміст і задачі аналізу використання прибутку?
25. Які основні напрями підвищення рентабельності продукції?

ЛІТЕРАТУРА

Базова література

1. Дмитриев И.А. Экономика предприятий автомобильного транспорта : учебное пособие / И.А. Дмитриев, О.М. Жарова. – Харьков : ХНАДУ, 2004. – 184 с.
2. Жарова О.М. Типові задачі з економіки підприємств автомобільного транспорту : навч. посібник для автотранспюспец. ВУЗів / Жарова О.М., Дмитрієв І.А., Кирчата І.М.; видання 2-е, переоб. і доп..- Х., ХНАДУ, 2013. – 196 с.
2. Башкатова В.И. Планування роботи автотранспортного підприємства. Програмоване навчання / Башкатова В.И., Здерева Т.А., Стельмаховский Ю.С. – К.: Вища шк. Головне видав-во, 1988. – 288с.
3. Бойчик І. М. Економіка підприємств : навч. посібник / Бойчик І. М., Харів П. С., Хопчан М. І. - Львів: "Сподом", 2000.- 212 с.
4. Войнаренко М.П. Податковий облік і аудит : підручник / М.П. Войнаренко, Г.В. Пухальська. – К. : ВЦ «Академія», 2009. – 367 с.
5. Голованенко С.Л. Економіка автомобільного транспорту / Голованенко С.Л. – М.: Вища школа, 1983. – 352 с.
6. Аналіз господарської діяльності автотранспортних підприємств : навч. посіб. / В. Г. Шинкаренко, О. М. Жарова, О. М. Криворучко ; М-во освіти і науки України, ХНАДУ. - Х. : ХНАДУ, 2015. - 386 с.
7. Экономика автомобильного транспорта : учеб. пособие для студентов вузов / [А. Г. Будрин, Е. В. Будрина, М. Г. Григорян и др.] ; под ред. Г. А. Кононовой. - М. : Академия, 2005. - 319 с.
8. Іванілов О.С. Економіка підприємств автомобільного транспорту: Підручник / Іванілов О.С., Дмитрієв І.А., Шевченко І.Ю. - Харків: ФОП Бровін О.В. – 2017. - 632с.
9. Потенціал і розвиток автотранспортного підприємства : [навч. посіб.] / О. М. Криворучко, І. С. Пипенко ; М-во освіти і науки України, ХНАДУ. - Х. : ХНАДУ, 2015. - 196 с. .

Допоміжна

10. Туревский, И. С. Экономика отрасли (автомобильный транспорт) : учебник / И. С. Туревский. - М. : Форум : ИНФРА-М, 2008. - 287 с.
11. Раздорожный, А. А. Экономика отрасли (автомобильный транспорт) : учебное пособие / А. А. Раздорожный. - М. : РИОР, 2009. - 316 с.
12. Економіка праці на автомобільному транспорті : навч. посіб. для студ. вузів / В. Г. Шинкаренко, О. М. Криворучко ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, ХНАДУ. - Х. : ХНАДУ, 2012. - 341 с.. - ISBN 978-966-303-440-9.
13. Абалонин С.М. Конкурентоспособность транспортных услуг: Учебное пособие для студентов вузов по специальности 060800 «Экономика и управление на предприятии транспорта» / С.М. Абалонин. – М.: Академкнига, 2004. – 230 с.
14. Бычков В.П. Экономика автотранспортного предприятия: Учебник / В.П. Бычков. – М.: ИНФРА–М, 2014. – 383 с.

Інформаційні ресурси

15. Закон України «Про автомобільний транспорт» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2344-14>. – Заголовок з екрану.

16. Наказ Міністерства транспорту та зв'язку України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з надання послуг з перевезення пасажирів, небезпечних вантажів, багажу автомобільним транспортом» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0562-10>. – Заголовок з екрану.

17. Наказ Міністерства транспорту України «Про затвердження Правил перевезень вантажів автомобільним транспортом в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0128-98>. – Заголовок з екрану.

18. Наказ Міністерства інфраструктури України «Про затвердження Порядку організації перевезень пасажирів та багажу автомобільним транспортом» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1282-13>. – Заголовок з екрану.

19. Наказ Міністерства транспорту України «Про впорядкування системи оформлення, видачі, використання та обліку дозволів на міжнародні перевезення пасажирів і вантажів автомобільним транспортом» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.zakon-i-normativ.info/index.php/component/lica/?base=1&id=215432&menu=281709&view=text>. – Заголовок з екрану.

20. Наказ Міністерства внутрішніх справ України «Про забезпечення перевезення небезпечних вантажів автомобільним транспортом» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0309-08>. – Заголовок з екрану.

21. Наказ Міністерства інфраструктури України «Про затвердження Порядку підвищення кваліфікації керівників і спеціалістів, діяльність яких пов'язана з наданням послуг автомобільного транспорту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1454-13>. – Заголовок з екрану.

22. Наказ Міністерства транспорту та зв'язку України «Про затвердження Методики розрахунку тарифів на послуги пасажирського автомобільного транспорту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1146-09>. – Заголовок з екрану.

23. Наказ Міністерства інфраструктури України «Про затвердження Правил пожежної безпеки для підприємств і організацій автомобільного транспорту України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/REG3450.html. – Заголовок з екрану.

24. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку здійснення державного контролю на автомобільному транспорті» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1567-2006-%D0%BF>. – Заголовок з екрану.

Навчальне видання

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до самостійної роботи
з дисципліни «Економіка транспорту»
для студентів денної форми навчання
галузі знань 27 Транспорт
спеціальності 275.03 «Транспортні технології»
(на автомобільному транспорті)

Укладачі:

І.М. Кирчата

Відповідальний за випуск: Дмитрієв І.А.

Підп. до друк.	Формат 60×80	1/16 Бум. Тип №
Друк офсетний	Ум. др. л.	Навч. вид. л.
Тираж екз.		Ціна договірна
Зак. №		

ХНАДУ, ГСП, Харків, вул. Петровського, 25

Підготовлено у Харківському національному автомобільно-дорожньому університеті